

SISTEME NAȚIONALE ÎN ECONOMIA MONETARĂ A DACILOR

de Oct. Oct. Iliescu

Descoperiri mai vechi sau mai recente și cercetările din vremea din urmă au arătat cu certitudine că Dacii au cunoscut o economie monetară din cele mai evolute. Bogatul și variatul conținut al tezaurelor monetare preromane, risipite pe tot întinsul vechii Dacii, mulțimea lor, ce crește mai în fiecare zi, iată tot atâtea elemente care dovedesc că străbunii noștri au apreciat cum se cuvine utilitatea monetei ca instrument de schimb și că s'au folosit de ea încă din timpuri mai îndepărtate și până târziu, după apariția civilizației romane la Dunărea de jos. Nu e locul să insistăm aici, dar totuși, în treacăt fie zis, teza unei activități monetare dace, ce s'ar întinde doar între anii 150 și 50 a Chr., deci răstimp de abia un veac — teză susținută mai ales de autori străini — e cu mult depășită și desmințită de realitatea faptelor.

Dar mai e ceva. Din cercetarea atentă a monetelor ce alcătuiesc aceste tezaure, oricine își poate da seama că Dacii au avut mereu un sistem monetar la baza schimburilor. Niciodată circulația monetelor în Dacia anteromană nu a fost expresia unui haos fără noimă, rezultat al ambițiilor și acțiunilor disparate ale fiecărui șef de trib, așa cum ne-am fi putut aștepta.

Și totuși, e normal să fie așa. Căci începând cu domnia statelor și a tetradrachmelor macedonene, cel mai vechi sistem monetar străin adoptat de Daci și sfârșind cu dinarul roman, circulând paralel cu drahmele din Apollonia și Dyrrachium și tetradrachmele thasiene, în mare trecere în Dacia în preajma cuceririi romane, economia monetară a strămoșilor noștri s'a adaptat cu destulă elasticitate la tendințele ce se manifestau în comerțul general al timpului, tendințe ce își găseau răsunet și pe meleagurile noastre. În ce măsură aceste sisteme monetare și numerarul importat corespundeau

nevoilor reale ale localnicilor se poate ușor vedea; desigur, ele erau doar parțial împlinite, de vreme ce s'a bătut atâta cantitate de monedă indigenă. E de remarcat că aceste monede, de creațiune dacă, diferă mult între ele atât ca tipuri, dar și sub raportul greutateii; există astfel tetradrachme, didrachme și drachme autohtone, modelate după cele grecești și cântărind adesea cam tot atât cât piesa imitată. De aici, se poate conchide că nevoia de numerar era destul de resimțită; ea indică pe de altă parte un schimb complex, ce absorbea în mare cantitate valorile unui întreg sistem monetar — drachma, didrachma și tetradrachma.

Nu mai începe nicio îndoială că, dela o vreme, alături de monedele grecești, circulau, poate în număr aproape egal, piesele fabricate în monetăriile Dacilor, similare modelelor străine și reprezentând toate valorile indicate mai sus. Cercetările mai noi par a confirma această ipoteză. Tezaure de monede amestecate, grecești și dacice laolaltă (sau romane și dacice), s'au găsit destule și se mai găsesse încă. Din noianul lor, vom desprinde și noi câteva, mai caracteristice, pentru a arăta cât de temeinice sunt afirmațiile noastre.

Cu privire la epoca mai veche a activității monetare dacice, tezaurul dela Turnu Severin e cum nu se poate mai semnificativ¹⁾. Într-o descoperire din anul 1924, s'au găsit în apropiere de acel oraș 65 piese de argint, din care 7 bucăți erau tetradrachme dela Alexandru cel Mare, două dela Seleucus, iar restul erau monede dacice de tipul Larisa. Așa dar, didrachme dacice găsite împreună cu tetradrachme grecești.

Pentru epoca mai nouă, tezaurule de acest gen se înmulțesc considerabil. Bună oară, tezaurul găsit cândva lângă Brașov cuprindea șapte tetradrachme barbare de tip Filip al II-lea, trei piese, tot barbare, de tipul tetradrachmelor lui Alexandru cel Mare, două drachme barbare imitând drachmele aceluiași rege și, însfârșit, două tetradrachme originale din Thasos²⁾.

1) C. Moisil, *Noi descoperiri monetare în România*, în Buletinul Societății Numismatice Române, An. XXI, Nr. 57—58, Ian-Iun. 1926, pag. 17, la Nr. 114.

2) C. Moisil, *Monede și tezaure monetare din România Mare* (vechiul teritoriu geto-dac), în același Buletin, An. XV, Nr. 35—36, Iul.—Dec. 1920, pag. 79, la Nr. 71; informația luată din Göhl, *Numismatikal Közlöny*, 1908, p. 9.

Tezaurul dela Băhău-Sibiu aduce iarăși un conținut cât se poate de variat: tetradrachme emise de Macedoniu I-a laolaltă cu tetradrachme thasiene, drachme din Dyrrachium și piese dacice³⁾.

Alt tezaur, descoperit recent — în anul 1936 — la Cojeasca, jud. Dâmbovița, a adus la lumina zilei o seamă de tetradrachme thasiene, ale Macedoniei I-a și didrachme dacice, piese ce fuseseră ascunse în aceeași oală de lut⁴⁾.

Instârșil, cel din urmă tezaur de care ne vom ocupa și, probabil, cel mai nou din toate cele înșirate, a fost găsit în 1906 în apropierea orașului Buzău și cuprimea 77 dinari romani republicani, emisiuni între anii 209 și 53 a.Chr., împreună cu o monedă barbară de tipul Filip al II-lea⁵⁾. Iată deci că piesele dacice au circulat și alături de monetele romane; ceva mai mult, în tezaurul dela Ișaluița-Doj, s'au găsit laolaltă atât dinari romani consulari, cât și imitații barbăre după modelul lor⁶⁾.

Odată dovedită circulația simultană în Dacia a monetelor străine importate — grecești sau romane — alături de piesele barbăre, fabricate în monetăriile locale ce concluzii se pot degaja, cu privire la stadiul economiei în care trăiau strămoșii noștri? Așa cum am afirmat la început, din capul locului se impune concluzia existenței unui sistem monetar la baza schimburilor, ceea ce denotă o fază înaintată de economie monetară. Cercetarea tezaurilor ne-a arătat în mod evident că Dacia au avut oricând la îndemână piese de valori diferite, fapt ce înlesnea mult schimbul, îngăduind trecerea mai rapidă a bunurilor dintr-o mână într'alta.

Ce relație era între monetele grecești sau romane importate și piesele barbăre bătute după chipul și asemănarea lor, e greu de descifrat. Se poate să fi fost echivalente, deși nimic nu o poate dovedi.

3) C. Moisil, *Tetradrachmele orașului Thasos și ale regiunii Macedonia Prima*, în *Cronica Numismatică și Arheologică*, An. XVII, Nr. 127—128, Iul.—Dec. 1943, pag. 162, la Nr. 32, citând din Goos, *Chronik der archäol. Funde in Siebenbürgen*, în *Archiv für Siebenb. Landeskunde*, 1876, pag. 248.

4) C. Moisil, *op. cit.*, pag. 160, la Nr. 20.

5) C. Moisil, *Monete și tezaure monetare găsite în România și în ținuturile românești învecinate* (vechilul teritoriu geto-dac) în *Buletinul Soc. Numism. Rom. An. XI, Nr. 21, Ian.—Iun. 1914*, pag. 25, la Nr. 38.

6) Descoperit de d-l Dr. C. S. Nicolăescu-Ploșcor; nepublicat încă.

Cu mult mai interesante sunt însă raporturile dintre monetele dacice unele față de altele — e vorba, bine înțeles, de piese care au mărimi și greutateți diferite. Cântărind cât mai multe, se găsesse cifre arbitrare, care nu concordă chiar înăuntrul aceleiași serii monetare. Așa, monetele ce imită piesele lui Filip al II-lea atârnă între 6 și 12, ba chiar și 13 grame; ar urma ca unele să intre în categoria didrachmelor, în vreme ce pe cele mai grele — acelea care trec de 10 gr. — trebuie să le socotim drept tetradrachme dacice. Mai stabilă e greutatea tetradrachmelor barbare de tipul Filip al III-lea Aridaeus; nu diferă cu mult în plus sau în minus de 15,50 gr., greutatea medie. (Exemplu: tezaurul dela Piclești-Dolj, din colecția Muzeului Regional al Oltenei). Cât privește drachmele Dacilor, ele fiind așa de rare, nu ne-au putut oferi material suficient, din cercetarea căruia să extragem rezultate concludente. Am găsit piese în greutate de 2,50 gr., 2,91 gr. și chiar 3,65 gr.

Din cele expuse până acum, se poate ușor vedea că ipoteza existenței unui sistem monetar dac, construit pe baze strict metrologice — așa cum era la Greci — nu are prea mulți sorți de izbândă. Lipsa unor mijloace tehnice mai perfecționate sau, pur și simplu, ignorarea oricărui principiu de metrologie, și una, și cealaltă pot fi de vină de acest fapt.

Dar trecând cu vederea nepotrivirile mai mari sau mai mici, constatate la cântărirea monetelor dacice, ne vom mulțumi să reținem numai ceea ce e important și anume, faptul că Dacii au avut un sistem monetar propriu, emițând alături de piesele de tipul tetradrachmei — moneda de căpetenie a vremii — și piese divizionare, de tipul didrachmelor și drachmelor grecești. A dovedi că asemenea monete, de valori diferite — tetradrachme, didrachme și drachme barbare — au fost emise în aceeași epocă și în aceeași regiune a Daciei, circulând simultan, înseamnă a arăta că existența sistemului monetar național dac e în afară de orice îndoială. În ce ne privește socotim că această dovadă a și fost făcută. Intr'adevăr, cercetarea tezaurilor monetare — un factor atât de însemnat, în măsură să ne dea răspunsul la întrebarea ce ne preocupă — ar evidenția, se pare, temeinicia acestei ipoteze: în sensul vederilor noastre, am cita spre exemplu tezaurul dela Brașov, cu tetradrachmele și drachmele sale barbare imitate după monetele respective ale lui Alexandru cel Mare

Se mai poate oare susține că aceste piese, tetradrachme și drachme autohtone, nu au circulat împreună, în aceeași regiune, din moment ce le găsim în același tezaur?

Un element nou și cu totul neașteptat ce s'a ivit în ultima vreme în sprijinul ipotezei noastre e o drachmă barbară foarte interesantă, de tipul Filip al II-lea, pe care am descoperit-o în București și care a intrat în colecția Cabinetului Numismatic al Olteniei din Craiova. Moneta se prezintă astfel: pe avers, capul lui Zeus, foarte mult barbarizat, astfel încât cu greu se ghicește un profil omenesc în liniile acelea încălcite.

Reversul ne înfățișează tipul clasic al monetelor dacice — călărețul spre stânga, într'o atitudine cabrată, aplecat puțin pe spate. Măinile nu i se văd. Calul, cu coama în vânt și corpul svelt, își înalță picioarele anterioare, de parcă ar vrea să facă un salt — ceea ce explică atitudinea călărețului. Sub cal, se găsește o frunză lungă de palmier, simbol ce apare și pe monetele cu dublul cap al lui Zeus și cele de tipul Larisa, iar înapoia călărețului, e un al doilea simbol, o cruce asemănătoare aceleia a Sf. Andrei, adică în formă de X, cu brațele terminate în globule. Piesa cântărește 2,94 gr., are deci greutatea unei drachme.

Interesul trezit de descoperirea acestei monete nu este însă numai acela al unui nou tip de drachmă barbară. Într'adevăr, în colecții publice și particulare, atât românești, cât și străine, se găsesc exemplare a căror asemănare cu cel prezentat acum e izbitoare: același cap barbarizat al lui Zeus, același tip de pe revers și cu aceleași simboluri. Aceste piese sunt însă mult mai mari și mai grele; ele cântăresc între 6,10 g. — exemplar din colecția Gattorno, București — și 7,26 gr., moneda descrisă de Pink la Nr. 111⁷⁾. Ele ar fi deci didrachme, față de piesa înfățișată de noi, cântărind ceva mai mult decât dublul greutateii acesteia. Pe câtă vreme însă didrachmele barbare de acest tip sunt cunoscute și publicate — e suficient să cităm: Dèssewffy Nr. 223, Pink Nr. 111; în plus: Dr. G. Sevréan, *Symboles religieux sur les monnaies celtiques*⁸⁾, unde se gă-

7) Karl Pink, *Die Münzprägung der Ostketten und ihrer Nachbarn*, in *Dissertationes Pannonicae*, Budapest 1934.

8) Buletinul Soc. Numism. Rom. An. XXI, Nr. 59—60, Iul.—Dec. 1926.

sește descrisă o monedă asemănătoare — drachma noastră nu e menționată în niciuna din aceste lucrări. E vădit că ne aflăm în fața unei dovezi noi de existența sistemelor monetare naționale în schimburile comerciale ale Dacilor: piese de valori diferite, drachme și didrachme, dar de același tip și cu aceleași simboluri, ceea ce trădează emisiunea și circulația lor simultană.

Desigur, cercetările fiind doar la început, și rezultatul obținut deocamdată este destul de sărac. Dar odată îndreptate pe acest drum, ele vor conduce, fără îndoială, la aflarea de știri noi, care vor justifica pe deplin credința că economia monetară a Dacilor reprezintă o civilizație din cele mai înaintate, credință pe care am împărtășit-o întotdeauna.